

ЗБОРНИК НАРОДНОГ МУЗЕЈА – БЕОГРАД
RECUEIL DU MUSÉE NATIONAL A BELGRADE

XXI / 1

АРХЕОЛОГИЈА
ARCHÉOLOGIE

С Е П А Р А Т

Дубравка М. ПЕРАДОВИЋ
PIERRE MARAVAL, *CONSTANTIN LE GRAND. EMPEREUR ROMAIN,
EMPEREUR CHRÉTIEN (306-337)*

НАРОДНИ МУЗЕЈ
БЕОГРАД

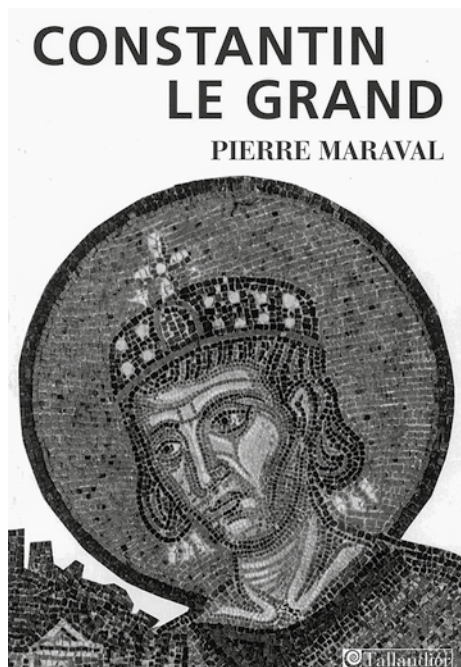
MUSÉE NATIONAL
A BELGRADE

Дубравка М. ПЕРАДОВИЋ

Народни музеј у Београду

Pierre Maraval, *Constantin le Grand. Empereur romain, empereur chrétien (306-337)*, Paris: Éditions Tallandier, 2011, стр. 399. ISBN: 978-2-84734-753-1

Јозеф Фогт, знаменити немачки историчар, написао је 1949. године да је Константин Велики „сфинга историјске науке“. Не изненађује стога чињеница да нити једној историјској личности није посвећен тако велики број студија и књига као овом знаменитом владару. Тој обимној библиотеци потребно је сада додати и књигу Пјера Маравала, професора-емеритуса Универзитета Париз IV – Сорбона, наслова *Константин Велики. Император римски, император хришћански*.

Професор Маравал, писац значајних студија посвећених првим вековима хришћанства (*Lieux saints*

et pèlerinages d'Orient. Histoire et géographie des origines à la conquête arabe, Paris 1985, 2004; *Les persécutions des chrétiens durant les quatre premiers siècles*, Paris 1992; *Le christianisme de Constantin à la conquête arabe*, Paris, 1997, 2005), већ се са успехом опробао у жанру историјске биографије. Он је аутор биографија царева Јустинијана (*L'empereur Justinien*, Paris 1999) и Теодосија I (*Théodose le Grand. Le pouvoir et la foi*, Paris 2009), за коју је 2010. добио награду „Франсоа Милпјер“ (Prix François-Millepierres) за историју

и социологију, престижно признање Француске академије (Académie française). Наведена дела проистекла су из непосредног и сувереног познавања историјских извора, које Маравал више од четири деценије неуморно приређује и преводи. Њему се дугују преводи на француски језик значајних дела ранохришћанских и рановизантијских аутора, међу којима Григорија из Нисе (*Vie de Macrine*, Paris 1971; *Lettres*, Paris 1990), Прокопија из Цазареје (*Histoire secrète*, Paris [1990], 2000), Јевсевија Цезарејског (*La Théologie politique de l'empire chrétien. Louanges de Constantin (Triakontaétérikos)*, Paris 2001), Сократа из Константинопоља (*Histoire ecclésiastique*, Livre I, Livres II et III, Livres IV-VI, Livre VII, Paris 2004-2007), Агатијуса (*Histoires. Guerres et malheur du temps sous Justinien*, Paris 2007).

Књизи о Константину Великом непосредно су претходили преводи сачуваних беседа и писама самог цара (*Discours et lettres de Constantin*, Paris 2010) и изабраних казивања која се односе на његову дугогодишњу владавину (*La véritable histoire de Constantin*, Paris 2010). Маравал је, на име, у први план истакао намеру да царев животни пут и достигнућа реконструише на основу извора. Стога је увод књиге (стр. 11-21) посветио писаним изворима, првенствено оним савременим владавини Константина Великог, те историографским списима из IV и наредних столећа, још једанпут подсећајући на проблеме и неслагања истраживача у њиховој интерпретацији.

Мада је у први план истакао *cursus* сина Констанција Хлора, од његовог рођења у Нишу 27. фебруара око 274. године до смрти у Никомедији 22. маја 337. године, Маравал није занемарио политичке, унутрашње и спољне, социо-економске, културне, као и религиозне аспекте његове владавине. Биографију Константина Великог поделио је у 13 поглавља, груписаних у три велике целине које одговарају најзначајнијим фазама владавине првог хришћанског цара: периоду између 306. и 312. године, када је Константин управљао Галијом; времену од 312. до 324, када је био владар западног дела Царства и, коначно, периоду од 324. до 337. године, током којег је Константин био једини владар читавог Царства.

Првим делом књиге, наслова Император Галије (стр. 25-89), обухваћени су Константиново образовање, боравак на Диоклецијановом двору у Никомедији, преузимање власти у Јорку и прве године владавине, закључно са сукобом са Максенцијем и битком на Милвијском мосту, из које је Константин изашао као победник и владар читавог западног дела Царства. Мада је у уводу свог дела Маравал истакао писане изворе, већ од првих страница књиге запажа се са којом је пажњом узео у обзир остатке материјалне културе на широком простору Царства, у намери да читаоцу у сваком тренутку пружи што јаснију слику Империје и окружења самог цара. С једнаком акрибичношћу он се посвећује како

монументалним делима, попут палате у Триру или Константинових градитељских остварења у Галији, тако и делима о чијим постајању сведоче само писани извори, нпр. слици или мозаику из Аквилеје, за који се претпоставља да је представљао Фаусту како младом Константину нуди блистави златни шлем украшен драгим камењем и птичјим перјем.

Маравал је посебну пажњу посветио Константиновим визијама, оној из 310. године када се цару у светилишту указао Аполон праћен Викторијом, нудећи му ловорове венце, и познатој визији Христовог монограма пред одлучујућу битку против Максенција 312. године у Риму. Неки истраживачи су склони мишљењу да је провиђење из 310. године, када је Аполон свомштићенику навестио дуг живот и владавину читавом Империјом, једина визија цара Константина. Други пак сматрају да је она била плод маште панегиричара. Потребно је, међутим, имати на уму и да је изненађујућа победа над Максенцијем у очима савременика могла бити тумачена само као плод Божанске интервенције. У сачуваним писмима, као и у *Говору збору свейих*, Константин у више наврата подсећа на помоћ коју му је Бог пружио, посебно у победама, али ни на једном месту не помиње сан или визију пред одлучујућу битку. Такође, то чудо није приказано ни на једној кованици, што је иначе била уобичајена пракса римских царева, нити на Константиновом славолуку у Риму, који су подигли сенатори атрибуирајући победу Аполону. Маравал педантно анализира изворе и интерпретације анонимних оратора и панегиричара, као и Лактанција, Еузебија, Сократа и Созомена, који у својим списима описују визију или сан Константинов у којем му се указао крст или христовграм на небу, са натписом „у овом знаку ћеш победити“, након којег се ставио под заштиту Христа и постао владар западног дела Царства.

У другом делу књиге (стр. 93–158), који почиње Константиновим тријумфалним уласком у Рим 29. октобра 312. године, изложена је његова владавина до 324. године. У средишњем поглављу тог дела књиге, наслова Константин, хришћански владар на Западу (стр. 111–134), осим детаљне анализе Миланског едикта и његових непосредних последица, Маравал је покушао да реконструише Константинову религиозну еволуцију, као и прихватање визуелних симбола хришћанства – почев од Христовог монограма над царевим шлемом на аверсу сребрног медаљона из Павије, издатог 315. године поводом десетогодишњице Константинове владавине, који се може сматрати и првом Константиновом јавном афирмацијом хришћанства. Константиново писмо упућено учесницима Сабора у Арлу (314) и друга писма из истог периода потврђују, без двоумљења, да је Константин већ у то време чврсто пригрлио хришћанство, сматрајући се не само Христовим слугом већ и од Свевишњег задуже-

ним да шири Христову веру. У последњем поглављу другог дела књиге (стр. 135–158) аутор је реконструисао сложени однос и сукоб Константина и Лицинија, који се окончао Лицинијевим потпуним сломом и егзекуцијом и проглашењем Константина за императора читавог Царства.

Последњи, трећи део књиге обухвата период самосталне владавине цара Константина, до његове смрти 337. године (стр. 161–307). Маравал је тај део поделио у седам поглавља, где је у засебне целине издвојио период царевог боравка у Никомедији и Риму, у новооснованој престоници која је понела његово име, последње године његове владавине, док је четири завршна поглавља посветио проблемима спољне, унутрашње и религиозне политике. Као што је царев адвентус у Рим означио почетак другог дела књиге, последње поглавље отвара се Константиновим тријумфалним уласком у престоницу источног дела Царства, у Никомедију, и најавом нове, изразито хришћанске царске политике. Њу аутор илуструје сачуваним царевим писмима и познатим *Говором збору свештих*, изговореним око Ускрса 325. године. С посебном пажњом Маравал пише о пројекту изградње нове престонице на Босфору, као што је у претходном поглављу посветио редове грађевинским подухватима у Риму. Осим што реконструира инаугуралне церемоније у новој престоници, њено становништво и царев двор, подсећа на бројне митове у вези са оснивањем Константинопоља. Следећи мит о Ориону и Артемиди, као повољан датум консекрације новог Рима изабран је 11. мај. Не мање значајан је био и мит о Аполону и нимфи Дафни, која се, бежећи нападнута од бога Сунца, претворила у лорово дрво-симбол победе. На једнак начин Константин је претворио Византион у Константинопољ. Тим митом објашњава се и појава новца са натписом CONSTANTINIANA DAFNE, кованог у престоници 328/329. године, као и изградња палате која је носила име метаморфозираних нимфе.

Поглављем о закључним годинама Константинове владавине (стр. 205–226) обухваћени су прослава тридесетогодишњице од доласка на власт, свечано обележена у Никомедији и Константинопољу, питања и недоумице у вези са Константиновим наследницима и царевим позним крштењем. Реконструисане су такође императорова смрт у Никомедији и сахрана у раније припремљеној гробници у Константинопољу, те коначно, иако неуобичајено, Константинова апотеоза. У наставку књиге Маравал је обрадио различите аспекте, достигнућа и последице дугогодишње владавине Константина Великог: борбе са варварима на границама Империје, административне и фискалне реформе, законодавну делатност и, посебно, однос према паганизму, јудаизму и хришћанству.

Вишеструкост Константинове личности и многоструки значај његове владавине аутор је у закључку покушао да прикаже кроз галерију ње-

гових портрета коју је могуће конституисати на основу познатих извора (стр. 309–318). Стога Маравал пише о Константину као владару, законодавцу, понтифексу максимусу, филозофу, градитељу и, коначно, као императору римском и хришћанском, подсећајући на речи Аурелијуса Виктора, који је неколико деценија након Константинове смрти забележио да је он „осим осећаја за меру, поседовао све врлине“.

